

1838 Med aner fra Flaksjøliin

Han hadde tatt seg en pust lengts nede i Flaksjøliin, straks nedenfor plassen de hadde ryddet, et arbeid - for ikke å si slit, som aldri sluttet. Det var nå bare «*hain å hu mor ijen*», ungene hadde forlatt rede. Han så utpå øya i sjøen. Bak den, på det som senere ble hetende Lørdagsmyra - på andre siden av Flaksjøen, visste han at også andre unger var i ferd med å forlate sitt rede. Her bodde herr og fru Dvergfalk. Livet var gjentagelser av årlige sykluser. Nå var det innhøsting av bær, mye bær, enorme mengder med bær. Kunsten var derfor å variere, fra krekling til molte. Lite visste nok Thomas, der han satt og myste mot naturens samspill, at han og hans familie hadde fått i seg mer antioksidanter enn de fleste. Det var ingen vitenskapelig ernæringsfilosofi bak Thomas sin tankegang. Det var kun en ting det dreiet seg om, nemlig energi - i form av matauke og varme. Fra morgen til kveld. De fulgte sola, årstidens skiftninger og viltets vandring, skjønt det siste måtte de nok bruke feller og snarer til. Våpen var en luksus Thomas ikke kunne unne seg, selv om det muligens i lengden ville ha gitt dem en enklere livsforsikring. Han kunne alle naturens tegn, kjente været på gikta - og visste hvor han skulle både fiske og sette snarer. Ja, det var jentene som hadde jobben med å

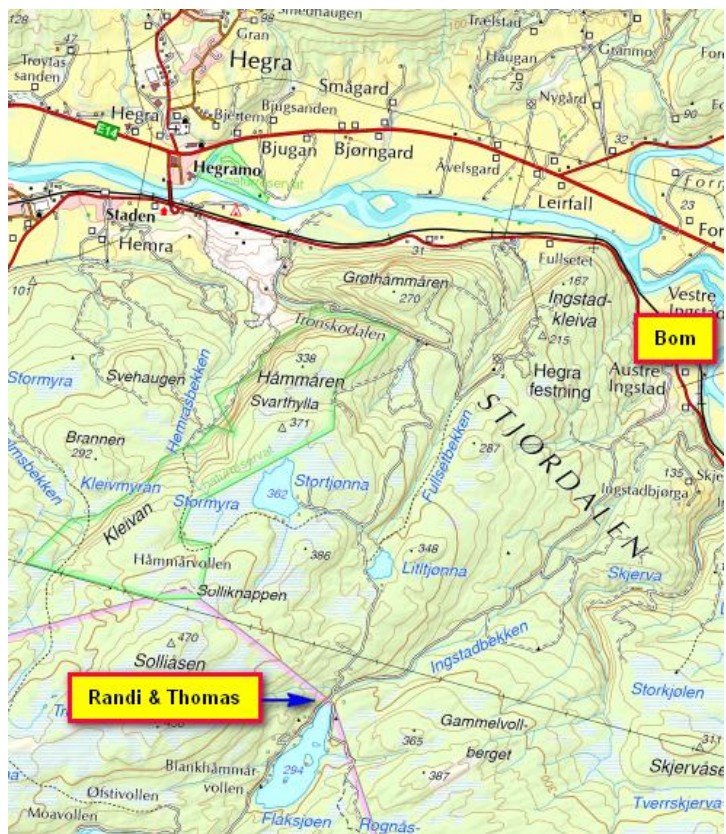
overvåke snarene. Nå måtte han gjør alt selv, men han hadde den viktige egenskapen: tålmodighet. Han hadde slitt hver bidige dag. For ham og kjerringa var det ikke bare et enkeltpersonsforetak, men et enkelt generasjonsforetak. Mange av bureisingene var på linje med fullt av mindre plasser som poppet opp midt på 1800-tallet, grunnet enorm befolkningsøkning, tross utvandringen - et slags skifte i livsstrukturen. De fleste av slike

plasser kom, overlevde kun en generasjon - og forsvant igjen. Nå satt han og hvile ryggen mot en stubbe og liksom tok et overblikk vedrørende sitt livsverk. Han visste det gikk mot slutten mest i dobbelt forstand. Kjerringa, «*hu Randi*», skrantet mer og mer - og snart 45 år der inne i villmarken hadde satt sitt preg på ham også. Beina ga litt etter og ryggen kom på et vis fremover. Ute på prærien i Amerika ble nordmennene kjente for å være litt innesluttet, de var ikke de som tilkjennega sine følelser. Det går en fortelling om en farmer på prærien som sa til en annen: «*Jeg er så glad i kjerringa, at jeg nesten fortalte det til henne*». Slik var det nok kanskje også for Thomas, som fulgte naturens uskrevne lover, takt og tone. Han var nok ikke den som buset ut med alt og ingenting. Men hans respekt for kjerringa, og nabokjerringa også, var særdeles stor. De to fantastiske kvinnene, et par riktige driverkjerringer, hadde født 16 barn til sammen i Flaksjøliin, i det som vel kanskje ingen vil kalle et hus, langt fra «sivilisasjonen». Og uten de helt store forutsetninger. Men alle ungene vokste opp og klarte seg, takket være «ho mor». Faktisk var det mot alle odds. De fleste storfamilier på den tiden mistet ett barn eller to. Kanskje var det igjen dette med bær og antioksidanter.

Denne innledningen skal ta oss til Flaksjøliin ved Flaksjøen mellom Hegra og Ytteråsen, inne på det som heter Flaksjø og Lillefjell allmenning. I min bok *Stjørdalens krønike*, bind 18 - side 98, skrev jeg om de fra Flaksjøliin som havnet i Amerika, etterkommer av Ane og Gunnar fra boplassen Flaksjøliin sør.

På et vis snakker vi om to boplasser inne ved Flaksjøen, begge på vestsiden av vatnet og med knappe 300 meter mellom dem. Lengst sør hadde Gunnar Olsen Sørkilbakken, f. 1822 og Ane Henriksdtr., f. 1827, slått seg ned som bureisere straks etter de ble gift i 1851. I 1888 emigrerte de til Amerika. Da Ane og Gunnar slo seg ned i Flaksjøliin hadde en annen familie bodd der inne i ødemarken i 13 år. I 1838 begynte nemlig Thomas Larsen å rydde seg en boplass, som etter hvert ble benevnt som Flaksjøliin nord. Thomas Larsen var fra husmannsplassen Ingstadbakken, f. 28. mai og døpt 23. juni 1813. Samme året, som han påbegynte en mest utenkelig oppgave, giftet

Bygdevekeren Lars Branden

han seg fredag 23. november med Randi Midtkilplass. Hun ble døpt 31. desember 1815 som det aller siste dåpsbarnet det året.

Bygdevekteren jager taterfolket - ja, med tanke på kapitlets innhold ligger det en dobbelt betydning i denne tegningen

Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har parkert innenfor Holmstjønna ved Flaksjøen, tatt min lille sekk på ryggen, med termos og noe å bite i, og så vandret litt rundt i området. Tatt en liten tur opp på Litlfjell. Satt meg ned og kun latt blikket vandre. Det er sjelebot. Nyte stillheten. Men en turgåer i dette partiet kan i dag lett la seg narre og tro at det alltid har vært slik. Faktisk var det trolig en del liv også før Thomas og Randi slo seg ned der inne, kanskje et lite ekko om at det lot seg gjøre å være bureiser. Det kunne være et yrende liv på ulike voller, og en utnyttet marka på en helt annen måte.

Selv om det var avsides innover mot Flaksjøen, så kunne det og i Thomas sin tid være litt uønsket trafikk innover. Det var ikke uvanlig at enkelte loffere og landstrykere, ja faktisk hele taterfølger, kunne søke innover til tomme seterhus og jaktbuer. Dette kjenner vi fra alle dalfører, de fant seg et fristed for noen uker. Nå var nok Thomas ikke så bekymret for det. Søster hans, Oleanna, var gift med den siste bygdevekteren i Hegra, Lars Branden. En slik «Ståtarkonge» holdt virkelig orden i bygda, så Thomas regnet med god støtte derfra dersom noen ble innpåslitne. Oleanna er oldemor til den kjente næringsdrivende Leif Hastadkleiv i Stjørdal. For øvrig kan du lese om bygdevekteren i *Stjørdalens krønike*, bind 13, side 30. Og lenge etter at Thomas dominerte området, var det Kristian Karlsen Berg som satte sine fotspor og initialer over alt rundt Litlfjellet, spesielt i mellomkrigstiden. Min kone og jeg har selv «sparket fram» hans initialer ved en tilfeldig rast under en tur i området. Vi rastet noen minutter i en sving der en eldre tømmervei svingte seg opp innunder Litlfjellet. Plutselig gled på et vis torva unna, og berget avslørte noen velgjorte initialer. I dag står Kristiankåken der

inne som et kulturminne om slike som kunne sove ut, søkte ensomheten og var i pakt med naturen. Se *Stjørdalens krønike*, bind 19, side 29.

En av døtrene til Randi & Thomas var Gjertrud, født 5. mai og døpt 16. juli 1848. Hun møtte en Johan August Petterson, som jobbet på Meråkerbanen, og ble gift med ham 6. juledag i 1880. Det heter seg om Johan at han var en ekte gruveslusk og rallar. Han var født i Dunkamåla i Sillhøvda, langt sør i Sverige - nord av Landskrona. Håvard Elnes, en av disse aktive og dyktige kulturarbeiderne i Helgådalen og som er etterkommer, skriver at oldefaren «gave seg luffen i vold, og aldri vendte tilbake». Paret bodde til å begynne med i Hegra, men flyttet i 1884 nordover til Helgådalen, til Bakkajardet, en liten plass øst for Sørmo. Gjertrud fikk tre barn, men lykken ble kort. Hun fikk en uheldelig hjertesykdom og døde så altfor ung i 1891. Johan August Petterson giftet seg på nytt, og jobbet og slet et hardt liv i ulike gruver i Trøndelag. Etter hvert ble det lite igjen av ungdommelig styrke og livsmot. En smertefull sykdom kom snikende. Håvard Elnes skriver det så godt slik: «Men en sensommer i 1923 var smerten og fortvilelsen forbi. Den gamle gruvearbeideren fra Sør-Sverige hadde fullført sitt siste skiff». I Malså finnes i dag en liten «bauta» over en urolig sjel, som ble roet ned av gener fra Flaksjøliin - og som utviklet seg til en renhårig og plikttoppfyllende rallar som av faglig dyktighet ble anerkjent og respektert i et barskt gruvemiljø.

*De tre barna til Gjertrud og Johan August Petterson
F.v: Petter Johan Pettersen f. 1881, Toralf Berg f. 1884 og Ingrid Marie Elnes f. 1888*

Det er ingen som i dag med sikkerhet kan si hvorfor Thomas og Randi valgte å slå seg ned i Flaksjøliin. Og jeg drister meg samtidig til å påstå at det er ingen i dag som riktig forstår hvordan det var mulig å klare seg der inne i 45 år. Og til slutt vet vi heller ikke med sikkerhet hva som gjorde at de ble forvist derfra, skjønt det er nok enklere å spekulere i. Da de valgte å dra oppover og innover var det ikke som følge av noen kontrakt. De var og ble ikke husmenn. Men med hvilken hjemmel slo de seg ned der inne? Noen eide/regulerte området, i det minste Allmenningstyret. De måtte jo vite hva som foregikk, og de lot det med stor sannsynlighet bare skje. Vi må minne om at det samme skjedde på andre siden av dalen, i Rådalen. Hvordan beregnet Thomas fremtiden? Hvordan anså han mulighetene for å kunne klare seg der inne som «bureiser» gjennom selvtækt. Og hvordan hadde han vurdert konkret det han gjorde ut ifra nettopp allmenningen, juridiske hjemler og bygdefolkets dom. Hvor stor tvil hadde Randi og Thomas der de satte i gang? De måtte da ha gjort noen undersøkelser og vurdert deretter? Hvem hadde gitt de «tillatelse»?

Riktignok var de sterke og modige, men de måtte ha tvilt seg frem, eller er det så enkelt som «at dette måtte bare gå»? Hadde de en plan B? De var selvsagt jordnære i dobbelt forstand,

Ved Flaksjøen, torsdag 7. september 2023 (de: direkte etterkommer)

Bak f.v: Gunnar Walleraunet (de), Lars Anderssen, Bjørn Ottar Elnes (de), Trond Kvernmo, Håvard Elnes (de) og Jan Inge Walleraunet (de)

Foran f.v: Elin Kolstad Kvernmo (de), Iren Anderssen (de), Inger Merete Walleraunet, Ingrid Marie Elnes Sellæg (de), Tone Haugan Elnes, Anne Britt Bjelland og Kari Elnes

men de måtte skjønne at det ville bli et umenneskelig slit, som ikke tålte det minste feilskjær, skader, sykdom - deriblant den farlige humørsyken. De var heller ikke alene, men hadde allerede 2 barn. Vi i 2023 har vansker med å fatte dette, trolig var det lettere for de to. Og hva var alternativet? Var det forhold de ville unna, legge bak seg, var det gnisninger - søkte de seg fri fra noen lenker? Var de litt naive og trodde på den romantiske friheten? Var dette deres Amerika? Vel, det kan ligge mye i svaret: «*De visste ikke om noe annet*».

Flaksjøvegen 414, plassen til Randi & Thomas

Til å begynne med satset de bokstavelig talt naturligvis på det naturlige. Bær, snarefangst og fiske. Som tidligere nevnt er det nok tvilsomt om Thomas hadde en simpel borse. Det fortelles at de var sin egen okse eller hest. De måtte grøfte, knuse stubber og røtter. De pløyde seg noen rader. En dro og en støttet opp den simple redskapen. Etter hvert som ungene ble større, ble det mer hjelp, men også flere munnar å mette. Alle måtte selvsagt bidra. Thomas tok nok på seg litt arbeid nede i bygda, litt kapital var nødvendig, blant annet til salt. Det lille kornet de klarte å få frem, ble håndskjært, og treskingen var av enkleste sort ved hjelp av sliul (sluggu) og handkasting på sjøisen. Muligens fikk de malt det på ei mølle i bygda. Det de samlet, ble nok bevart i en jordkjeller. Denne var som en livsforsikring. Huset, eller det som nok mest var som et skur til å begynne med, besto kun av ett rom. Der skulle alt foregå. Og det var ikke vindu, men trolig såkalt «sjå», i form av blære- eller mageskinnet fra ei ku. Vannet skulle inn og vannet skulle ut. Varmen ble opprettholdt døgnet rundt. Og hva med det hygieniske? Hvordan taklet damene sin månedlige syklus? Alt var krevende for alle. Personlig vask og vask av klær. Sko og klær gikk i arv. I 1865 hadde de 4 sauer, 3 geiter 1 tn poteter. I 1875: 5 sauer, 4 geiter og $\frac{3}{4}$ tn poteter

Ungene hadde sine plikter, småjentene sjekket snarer – de større fikk onnearbeid, gjeterjobber o.l nede i bygda. De samlet skursand på Litlfjellet, som de dro med seg ned i bygda og solgte. Det fortelles om ungen som senere ble kalt Jo-Sjøa, at han vokste til og ble en stor og kraftig plugg. Han tok på seg arbeid mot betaling i natura, som visstnok tilsa han kunne få ta med så

mye korn han klarte å bære som oppgjør for arbeidet. Det ble fortalt at han etter hvert tok litt av ei bær på ryggen. Det er interessant å vite fra en skoleprotokoll at ungene fra Flaksjøliin ikke forsømte sin skoleplikt, til tross for meget lang og tung skolevei, eksempelvis fire kilometer med motbakke hjem igjen. Men en vet fra fattigkassen at fattigkommissjonen nok av og til måtte komme sammen og bevilget det mest nødvendige til de i Flaksjøliin, slik lovverket utviklet seg sakt, men sikker utover på 1800-tallet. Dette gikk vanligvis gjennom pålegg til bemiddele om å stille opp, på linje med den generelle legdeordningen, hvor gårder ble pålagt å ta til seg i intervaller eldre mennesker som ikke klarte seg selv.

Men så skjer det brått en dramatisk forandring. De to familiene i Flaksjøliin blir regelrett forviste, eller kall det «utviste» fra området. De ble fratatt noe de ikke hadde, et skjøte, en hjemmel - en rettighet. «Plutselig, etter over 40 år», hadde noen oppdaget at det bodde folk der inne. Folk som hadde bidratt med opprettholdelse av folketallet og arbeidskraft etter hvert som ungene vokste til og stiftet eget bo. Det er nok klart at «busetterne» på begge sider av Stjørdalsfjøret ikke hadde noe papir på sin bosetning. Det var lett å drive de vekk dersom noen ønsket det.

Flaksjøen, lørdag 1. juli 2023

Direkte etterkommere fra Randi & Thomas

Bakerst f.v: Asbjørn Brenne, Kristian Ulvik og Bjørn Ulvik

3. rekke f.v: Dag Jomar Naavik, Svein Håve, Egil Håve og Thorleif Tvete

2. rekke f.v: Bente Skogseth, Kari Johanne Brenne, Nora Einang og Roald Reitan

1. rekke f.v: Inger Hojem, Greta Tvete Vollan, Kirsten Johanne Reitan, Unni Ulvik Fjæran, Vigdis Hovdal og Evy Aursand

Fra protokoller hos Allmenningstyret høsten 1880 går det frem at en gir tidsfrist for tentativ fraflytting. Men det er også det eneste vi vet. I boka om Flaksjø og Lillefjell allmenning henvises det til et rykte som gikk på at geitene der inne spiste opp nyskuddene på gran- og furuskogen. Eller hadde folket der inne gjennom tilskudd fra fattigkommisjonen blitt en offentlig belastning? Var en ny generasjon kommet til i alt styre og stell, inklusivt på de mektige gårder, som hadde et helt annet syn på den selvtekten som hadde funnet sted, kanskje gjennom en slags stilltiende «tillatelse» fra foreldregenerasjonen. Eller var det en maktdemonstrasjon fra kanselliet, som alltid har yndet, da som nå, å herje med noe de selv ikke eide eller klarte. Altså dette gryende gapet mellom folket og kanselliet, som blant annet var en pushfaktor hva gjaldt emigrasjonen til Amerika, som pågikk samtidig.

I 1887 bodde folket på Flaksjøliin sør der fortsatt, ut ifra konfirmantprotokollen som tilsa at Flaksjøliin hadde konfirmant, nemlig Ane Marta. Men året etterpå tar Gunnar og Ane med seg nettopp Ane Marta, pluss to til av ungene - og reiser til Amerika. Vi vet også at Thomas og Randi hadde flyttet fra Flaksjøliin i 1883. I 45 år hadde de holdt til der inne mest i sitt eget lille rike. Året etterpå dør Randi, kanskje av en viss motstand og oppgitthet. Og Thomas havner på legd. Det ble trolig ikke rimeligere enn at de hadde kunne klart seg selv ved Flaksjøen noen år til. Thomas døde 22. juni 1898, 86 år gammel.

Fra Egil Håve og Asbjørn Brenne har jeg sakset og tilpasset følgende:

Til sammen ble det altså 7 barn hos Randi og Thomas i den lille stua, hvorav de 5 yngste ble født ved Flaksjøen. Ungene flyttet vel ut etterhvert som de ble konfirmerte og kom i arbeid.

Hytta står på det lille platået hvor Randi & Thomas hadde sitt enroms-hus (gamme)

Siste gården gamle Thomas var på legd, var hos Arntsen i Trælstad (89/1). Gårdbruker Arntsen het opprinnelig Viktil og var fra Frosta. Faren hans var Arnt Viktil. Derfor tok han navnet Arntsen da han flyttet til Hegra og kjøpte seg gård der i 1881. Arnt Viktil kom fra gården Viktil søndre (27/1). Hans opprinnelige navn var Arnt Ottesen Hojemsauet. Foreldrene eide gården 51/6. Arnt giftet seg med Anne Pedersdr. Viktil (f. 1818, d.1888) og tok navnet Viktil. Arnt var en dyktig gårdbruker, håndverker; smed, hjulmaker, verktøymaker og snekker. Da Thomas døde skulle fattigkassen betale for begravelsen, men dette syntes sønnen John (Jo-Sjøa) var skammelig, og han sørget for å betale for dette. Hytta som i dag står på stedet til Randi og Thomas ved Flaksjøen, eies pr. 2023 av Bine Kristin Stene Arstad og er plassert over stedet der "gamma" hadde stått.

Det er fortalt at John (Jo-Sjøa) var steinarbeider i berga øst for Ulvika på Frosta, ved den krappe svingen der det i dag er uttak av stein og pukkproduksjon (Frent). Det har blitt sagt at John og Mette Petersdr Ulvik (1849-1929) ville gjerne ha hverandre, men at det her var en standsforskjell som ikke var tålelig på den tiden. John var jo en arbeidsslusk. Uansett oppsto det et forhold mellom John og Mette som resulterte i en sønn: Johan Petter Johnsen Ulvik (1870-1947). John ble derfor gift med Lisbet Mølsknesplass fra 1873 til Lisbet døde i 1884. I 1887 giftet han seg med Peteranna Krislok (f. 1855) fra Hegra. Han var da etablert på en plass på Palestina (Hjelseng). Plassen ble etter hvert på folkemunne kalt Sjøa (etter Flaksjøen) og John Thomassen ble derfor kalt

Jo-Sjøa, en tegning fremkommet gjennom Håvard Elnes

Jo-Sjøa. Håvefamilien bodde 100 meter unna, og Egil Håve husker godt at far hans sa: «*Æ går en tur på Sjøa*». Peteranna hadde med seg ei datter, Inga (f.1878), inn i familien. Da John Thomassen (Jo-Sjøa) etter hvert ønsket å ta et enklere etternavn, ble det noe rådslaging i familien. Han hadde bestemt seg for Lian (etter Flaksjøliene/Flaksjøliin). Peterannas datter Inga var da plutselig blitt noe urolig og hadde spurt engstelig «*hva for etternavn skal jeg ha da?*». Og det var med stor lettelse hun fikk høre at hun også skulle hete Lian. John og Petteranna Lian fikk etter hvert flere barn, blant annet Ragna den 30. november 1891. Ragna reiste til Amerika og giftet seg der med Olaf Hognes (f. 1891) fra Stjørdal. De giftet seg i 1913, og reiste samme år tilbake til Norge. Ragna døde 9. januar 1925 på Nyborg i Hegra og etterlot seg Olaf og de tre barna Edith, Peggy og Kjell. Gutten var bare 6 år. Det fortelles at mens Ragna og hennes familie bodde i en arbeiderbolig i Hanebogen kom Ragna til å tenke på at hun kanskje skulle besøke sin halvbror i Ulviksveet. Olaf fikk lånt en robåt, og rodde Ragna til Ulviksvea, der hun for første - og antakelig eneste gang fikk se sin bror Johan Petter. Med tårer i øynene hadde hun sagt til Johan Petter: «*Du verden så lik du er faren vår*».

Hva sitter en kanskje igjen med, utenom den store beundringen for selve prestasjonen å klare seg i Flaksjøliin? Trolig er det en konstatering av at det måtte være gode gen i de to familiene. Slitesterke, og arbeidsomme, men fremfor alt friske. Alle «overlevde», og alle fikk et hjem - et hjem er nå engang et hjem uansett, og et anker for sin egen frihet. Og trangen til frihet er en enorm drivkraft. Kanskje nettopp derfor klarte de seg der inne i ødemarken - noe for seg selv: friheten.

Flaksjøen, lørdag 1. juli 2023

Bakerst f.v: Ragnar Stene, Arnulf Einang, Steinar Johansen og Bjørn Ulvik (delvis skjult)

4. rekke f.v: Tore Fjæran, Egil Hovdal, Kristian Ulvik, Torleif Tvette og Torstein Vigen

3. rekke f.v: Asbjørn Brenne, Eli Viktil Brenne, Svein Håve, Egil Håve, Roald Reitan og Tove Naavik

2. rekke f.v: Dag Jomar Naavik, Bente Skogseth, Kari Johanne Brenne, Vigdis Hovdal, Nora Einang, Turid Reitan og Nils Kyllø

1. rekke f.v: Inger Hojem, Greta Tvette Vollan, Kirsten Johanne Reitan, Unni Ulvik Fjæran, Evy Aursand og Kåre Olav Skolmli